УДК 372.3.035.6:398.8 (477)

К.В. Мазур, м. Вінниця, Україна / K.V. Mazur, Vinnytsia, Ukraine
katua936@mail.ru

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Анотація. *У статті визначено проблематику патріотичного виховання підростаючого покоління в нинішніх умовах розвитку державності України. Охарактеризовано особливості формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музичної творчості. Визначеновиховну роль колискових співанок, забавлянок, колядок та щедрівок. Доведено, що український музичний фольклор має цінні педагогічні можливості та сприяє формуванню першооснов національної самосвідомості індивідуальності дошкільника.*

Ключові слова: *патріотичне виховання, патріотизм, національна самосвідомість, старший дошкільний вік, фольклор, український музичний фольклор.*

PATRIOTIC EDUCATION OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE BY MEANS OF UKRAINIAN FOLKLORE MUSIC

Annotation. *At the present stage of the Ukrainian state system development one of the most urgent problems is the formation of patriotic feelings and national consciousness of the younger generation. The effective way and means of patriotic education of children of senior preschool age is the children folklore music, which has clearly emphasized educational and patriotic orientation. They are:−lullabies, nursery rhymes, sayings, song-games which prepare a child for life, help to become familiar with the surrounding medium; −traditions of Slavic people which form the primary source of the national self-consciousness of a person;−ritual games which teach to imitate the working process of adults;− songs, sayings, games which have multifunctional character, they influence the intelligence (perception, attention, thinking, memory). As our experience shows, only by providing an example, pedagogues and parents can restore the genetic code of the Ukrainian people, form a new type of a Ukrainian being able to lead the country to the culture of the global level.*

Key words: *patriotic education, patriotism, national self-consciousness, senior preschool age, folklore, Ukrainian folklore music.*

Постановка проблеми. На сучасній стадії розвитку української державності особливого значення набуває проблема формування патріотичних почуттів та національної свідомості підростаючого покоління.

Виховання патріота, громадянина, духовно багатої особистості – процес довготривалий і багатогранний. Він потребує від педагогів і батьків великої праці над собою, усвідомлення високих цінностей та відповідної поведінки, розуміння виховних завдань та вибору оптимальних методів і форм роботи з дітьми. Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Концепція дошкільного виховання в Україні чітко окреслили мету, завдання, стратегічні напрями та шляхи реформування дошкільних інституцій відповідно до тенденцій економічного і духовного розвитку країни. Головний орієнтир оновлення змісту їх роботи – максимальне врахування етнічних і регіональних особливостей та широке використання засад народної педагогіки, національної культури, сучасних досягнень науки, надбань світового педагогічного досвіду» [5, с.18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливої значущості розробці теорії патріотичного виховання нового покоління надавали корифеї вітчизняної педагогіки (Г.Сковорода, О.Духнович,С. Русова, О.Сухомлинський, К.Ушинський, Я.Чепіга та інші).Новітні тенденції сучасного патріотичного виховання молоді висвітлено в працях О. Бандури, Я. Калакури, І. Беха, В. Гонського.

Великуважливість для розробки нових підходів до формування у дітей старшого дошкільного віку першооснов національної самосвідомості містяться у концепції розвитку українського дошкілля, розробленихЛ.Артемовою, А.Богуш, Н.Лисенко, Т.Поніманською, О.Шевченко. Окремі аспекти уживання музичного фольклору у патріотичному вихованні дітей висвітлені у працях І.Хланти, В.Гошовського, В.Мадяр-Новак, С.Садовенко, Т.Стегайло, Т.Вовк та інших. Зазначені дослідження складають важливий науковий зиск, але далеко не всі аспекти музичного розвитку дітей дошкільного віку знайшли в них цілісне і повне висвітлення.

© К.В. Мазур, 2018

Не достатньо вивченою є проблемавживання надбань вітчизняного музичного фольклору в ході національного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Метою статті є обґрунтування та розкриття важливості використання вітчизняного музичного фольклору у вихованні національної самосвідомості та патріотичних переживань дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Одне з провіднихмісць у сучасній педагогічній системі надається патріотичному вихованню, яке відповідно до положень «Національної доктрини розвитку освіти» «...має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей та молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність та цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури...» [6].

Дошкільна дитинство — період інтенсивного становлення особистості, етап формування фундаментальних психологічних новоутворень. Саме тоді закладаються основи духовної культури дитини, активізується емоційна сфера. Важливим фактором естетичного розвитку дітей дошкільного віку є потреба в піднесенім переживанні мистецтва, основа якого — особлива вразливість дітей, емоційність, естетична сприйнятливість, безпосередність художнього самовираження. Дитячі образи сприймання дуже яскраві і сильні і тому залишаються в пам'яті надовго, а іноді і на все життя. Тому справжніх патріотів потрібно виховувати з дитинства і цей процес формується з дошкільного віку вихованням любові до своєї Батьківщини.

Патріотизм – це природна прихильність і любов до своєї землі, мови, культури; глибоке моральне почуття, показник і виразник найвищих проявів духовного світу людини [3, с.2]. На жаль, дорослі, насамперед батьки і деякі педагоги, формують хибне розуміння маленькими громадянами поняття «патріотизму». Фарбуючи паркани у кольори прапора, прикрашаючи дитячі майданчики, дерева та особисті речі жовто-блакитними стрічками, дорослі акцентують увагу дошкільнят на яскравих зовнішніх атрибутах, на «показному» патріотизмі, а не на справжніх патріотичних цінностях та ідеалах… Усе це надзвичайно ускладнює реалізацію завдань патріотичного виховання дітей, що визначено і в документах законодавчо-правового характеру, і в науково-методичних рекомендаціях щодо організації національно-патріотичного виховання дитини в освітніх закладах.

Важливим завданням патріотичного розвитку в дошкільних навчальних установах є прищеплення вихованцям чіткого усвідомлення національної самоідентичності, що проявлятиметься у знанні маленькими особистостями власної історії, культури, звичаїв та традицій свого народу.

Одним із найпотужніших засобів виховання патріотичних почуттів підростаючого покоління є фольклор, адже він є мистецтвом пам'яті життя народу, свідченням його духовної сили і краси. Це та основа, на якій базується система збагачення інтелекту, формування життєвих ідеалів, розвиток творчих здібностей особистості. Проте у реаліях сьогодення, у період найфундаментальніших викликів глобалізаційних процесів традиційна народна культура з її ужитковими цінностями сприймається подекуди в ракурсі далекого історичного минулого, а накопичені естетичні цінності усвідомлюються як категорія суто музейна, яка є неспроможною увійти в обіг сучасного життя. Звідси постає питання: наскільки продуктивним буде засвоєння свідомістю дітей елементів народного музичного мистецтва? Який відгук знайде український дитячий милозвучний фольклор серед вихованців, як відіб'ється на формуванні національної самосвідомості та патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку?

У процесі вивчення досліджуваної проблеми нами було виявлено, що музичні керівники ДНЗ вбачають в українській народній творчості засіб широкого виховного, культурно-освітнього впливу, універсальні засади для набуття дітьми першооснов формування національної самосвідомості, але значна частина з них не в повній мірі ознайомлює малечу з різнобарв'ям жанрів музичного фольклору.

Особлива роль у вихованні підростаючого покоління відводиться колисковій пісні, адже вона є одним із найдавніших видів народної творчості. Цей фольклорний жанр позначений високим ліричним світосприйняттям, глибиною милозвучного звучання, багатством типажів. Колисанки спільно є і першими уроками, що в простій формі ознайомлюють дитину з побутовими речами і духовними цінностями, стимулюють до працелюбності, порядку, душевності і справедливості.

Колискові викликають захоплення своєю простотою, невимушеністю, ніжністю. У них відзеркалено найвищі, найглибші людські почуття. Не можливо не зачаруватись народними порівняннями, щирою й доступною метафоричністю цих пісень. Характерною їх ознакою є те, що вони здебільшого не багатослівні – дві-три строфи. Проте завжди містять глибокий зміст, постійно присутня дія, твориться картина життя.

Досліджуючи проблему патріотичного виховання старших дошкільників засобами українського милозвучного фольклору, ми провели спостереження за роботою музичних керівників та вихователів ДНЗ. Це дало підставу виявити наступне: педагоги-початківці знають і використовують в музично-виховній діяльності ДНЗ надзвичайно малу кількість колисанок. Найчастіше звучать «Котику сіренький» українська народна пісня в обробці М.Вериківського або ж «Ой ходить сон» – в обробці Л. Ревуцького. Однак, існує чимало колисанок, які

мають чимале педагогічне значення та заслуговують на використанняу виховній практиці. Особливої уваги потребує питання вивчення колискових рідного краю, які несправедливо забуті і майже ніде не звучать.

У закладах дошкільної освіти ознайомлення з піснями відбувається під час музичних занять, сюжетно-рольових ігор, а також при підготовці до тематичних розваг. Знання колискових діти можуть використовувати у різних видах ігрової діяльності, наприклад, під час дидактичних ігор «Покладемо Ганю спати», «Катруся хоче спати». Діти разом з вихователем, вкладаючи ляльку до сну, співають українські народні колисанки. З вихованцями старшої групи доцільно організувати вечір українських пісень «Колисковий віночок», під час якого діти заколисують ляльок, ведмедиків, зайчиків, інсценують зміст різних музичних творів.

Слухання та виконання дошкільнятами колискових пробуджують у дітей численні емоції, формують патріотичні почуття, уяву, національне світовідчуття і мислення. Також вони вчать дітей розуміти сутністьмови як певного поєднання звуків. Колискові пісні постають могутнім засобом пробудження і розвитку національної самосвідомості, патріотизму і гуманізму підростаючого покоління. Колискові та забавлянки (утішки) – фольклорні жанри, якими зроду-віку користуються дорослі, спілкуючись з дітьми. Не одне покоління свідомих, патріотично налаштованих громадян починало своє ознайомлення зі світом поезії саме через дані твори. І зараз, незважаючи на буття великої кількості спеціальної літератури для дітей, ці праці не втрачають своєї привабливості та дидактичної значущості.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на ще один важливий момент: українська народна культура накопичила величезну кількість забавлянок для дітей раннього віку. Проте існують також утішки, які доцільно використовувати на музичних заняттях зі старшими дошкільнятами. Забавлянки насичені багатоманітними повторами, звуконаслідувальними виразами, тому легко запам’ятовуються. Вони активізують уяву, сприяють фізичному розвиткові дитини завдяки значними рухам, які виконуються разом з пісенькою. Не звертаючи увагу на свою простоту, забавлянки позначено евфонічною культурою, сприяють продуктивному спілкуванню з довкіллям, привчають дитину до почуття прекрасного. Отже, забавлянки або ж утішки, як і колискові пісні, у доступній формі ознайомлюють дітей з оточуючим світом, вводять їх у доросле життя, призвичаюють до морально-етичних правил поведінки. Також очевидним є той факт, що під час розігрування дошкільнятами забавлянок здійснюється мовний розвиток дитини, відбувається зародження інтересу й любові до своєї мови та національної культури, тому так важливо не нехтувати даним жанром дитячого фольклору у патріотично-виховній роботі ДНЗ.

Корисним вважаємо залучення дітей старшого дошкільного віку до української народнопісенної творчості через знайомство їх з давньослов'янськими календарними церемоніалами. Завдяки своїм особливостям календарно-обрядові пісні можуть використовуватись в музично-естетичному та патріотичному вихованні дітей дошкільного віку.

Дошкільнятам можна запропонувати дитячі веснянки та гаївки, у тематиці яких домінують вітання весняних птахів, вирощування злакових і городніх культур, дерев. Для них властиві закличні інтонації, гуртовий спів в унісон, які супроводжуються хореографічними та пантомімічними елементами (кругові та змійкові крокові рухи, імітація руками росту дерев та злакових і городніх культур).

У дошкільному віці рекомендовано вчити веснянки та гаївки з музичним супроводом, а також намагатися співати їх без нього, як це виконується в автентичному середовищі.

Веснянки та гаївки як дуже давня народна творчість, що характеризує наше далеке минуле, нашу первісну культуру, мають надзвичайну цінність і є нашою праісторією, свідчать про життя наших предків, тому заслуговують на збереження і впровадження в освітній процес ДНЗ (а в подальшому і в ЗОШ)задля патріотичного розвитку дітей.

Справжньою казною нашого народу, яку потрібно ґрунтовно пізнавати, є колядки та щедрівки. Колядки і щедрівки насичують душі дітей радістю, бадьорістю, формують життєрадісне світосприймання. У вихованців дошкільних установ виникає бажання матеріалізувати в життя те, про що співають, коли бажають добро працьовитим людям. Співаючи або слухаючи колядки і щедрівки, діти уявляють себе в прийдешньомуславними господарями, у яких подвір'я охайне, заметене, хата красива, по-народному затишно і естетично прибрана горниця. І, першорядне, в сім'ї домінують взаємна любов і взаємоповага між всіма членами сім’ї, чемні стосунки, лад і злагода.

Під дією різдвяних співанок, колядок і щедрівок люди стають добрішими, справедливішими, милосерднішими. Діти дошкільного віку пересвідчуються в тому, що колядки і щедрівки збагачують людей ґрунтовними душевними та духовними рисами, гордістю за свою господу і свій край.

У нашому місті вже стало доброю традицією ходити з колядою та щедруванням від одного дошкільного закладу до іншого. Діти старших груп разом з музичними керівниками та вихователями радо несуть добру вістку своїм однолітками. Вони щиро тішаться веселій коляді, завзято щедрують, а за це дорослі пригощають малечу млинцями, цукерками та іншими смаколиками.

Освітяни акцентують увагу дітей на тому, що Коляда – дійство духовне, а не матеріальне. В ході таких бесід вихованцям повідомляється, що раніше просити гроші або щось інше вважалося негарним вчинком. Зараз же, навпаки, у юних колядників у моді вирази на кшталт:«Або дай ковбасу, або хату рознесу!»,«Дайте, дядьку, п'ятака, а Ви, тітко, гроші, та й будьте хороші!». Звідси перед педагогами та батьками постала нагальна потреба вчити своїх дітей класичних традицій колядування. Молодь не повинна перетворювати чудову релігійну традицію у свого роду бізнес. Діти мають зрозуміти, щона першому місці має бути відповідність старовинному обряду, рівень виконання пісень, що звеселятиме людей і допомагати зберігати старовинну українську національну культуру.

Нині ми живемо в надзвичайно складні часи, і тому дуже важливо, щоб в дитячих душах вічно горів вогник почуття до рідної землі, до звичаїв і традицій рідного краю. Виховуючи малечу на матеріалі українськоїнародної творчості, ми розвиваємо у дошкільнят не тільки патріотичні переживання, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до національної культури, але і чуття відповідальності за збереження культурної спадщини. Через вивчення та вживання українського музичного досягнення на заняттях та у щоденному житті педагоги спонукають дітей доздобуття знань, умінь та навичок, потрібних для виконування пісенних, танцювальних, ігрових фольклорних праць в концертних програмах, ранках, святах, обрядах. Український дитячий милозвучний фольклор реалізує ще й компенсаторну роль: голосовий апарат у дошкільнят ще не до кінця сформований, а дитячий народний пісенний репертуар позволяє співати дітям без зусилля і отримувати значну емоційнувтіху від співу. Важливимє процеспрородженої музично-ігрової практики дошкільників, яка створює основу до успадкування щедрості духовної скарбівниці народу, його своєрідної ментальності та патріотизму.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. На сучасному етапі національно-духовного відродження України все більшої гостроти набуває проблема формування у підростаючого покоління патріотичного почуття та національної самосвідомості. На етапі дошкільного дитинства закладаються засадисвідомості і самосвідомості. Зокрема, цей вік є найсприятливішим для формування першооснов національної самосвідомості, які залучають розуміння своєї належності до нації, любові та поваги до рідної мови, традицій, символіки. Ефективним шляхом і зразком патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є дитячий музичний фольклор, який має чітко виражену виховну і патріотичну спрямованість, а саме:

- колискові пісні, пестушки, потішки, приказки, пісні-ігри готують дитину до життя, допомагають пізнати навколишнє середовище;
- традиції слов'янського народу формують першооснови національної самосвідомості особистості;
- обрядові забави, ігри вчать наслідувати праці дорослих;
- пісні, заклички, приказки, ігри мають поліфункціональний характер, впливаючи на інтелектуальний розвиток (сприйняття, уваги, мислення, пам'яті).

Дослідження особливостей та педагогічних можливостей вітчизняного музичного фольклору доводить, що він, як феномен української народної творчості, концентрує в собі етнічну філософію, етику й естетику; має неоціненне значення в педагогічному процесі і є невідривною частиною освітнього процесу в ДНЗ. Наш досвід переконує: лише подаючи дітям належний приклад, педагоги та батьки зможуть оживити генетичний шифр українського народу, розвинути новий різновид українця, здатного представити свою державу на всесвітній рівень культури.

Отже, перед нами, стоїть завдання– виховати громадянина – патріота своєї Батьківщини, культурну, освічену людину, яка гідно представлятиме свою державу у всесвітній спільноті. Музичний світогляд дітей значно поширюється завдяки знанню народних звичаїв, обрядів, традицій нашого народу. На музичних заняттях відбувається вплив на духовний світ дитини, здійснюється ідеологічне виховання – формуються моральні принципи і переконання людини, її ставлення до навколишньої дійсності. Також розвиваються розумові здібності дитини, активується мислення, формуються поняття. Народний фольклор, як і будь яке мистецтво, виховує не лише художній смак і творчу уяву, а й любов до життя, почуття людяності та моральності. Саме використання дитячого фольклору сприяє у вихованні національної свідомості дитини.

Список використаних джерел:

1. Вовк Т. Патріотичне виховання дошкільників на музичних заняттях / Т.Вовк // Музичний керівник. – 2015. – №3. – С.4-7

2. Газіна І.О. Актуальність та особливості формування елементів національної самосвідомості у дітей дошкільного віку // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна. – Вип.Х. – Кам'янець-Подільський: ПП. Мошак М.І., 2007. – С.100-106

3. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи / Н.Гавриш, К.Крутій // Дошкільне виховання. – 2015. – №8. – С.2-7

4. Кузьмук Л. Плекаємо патріотів / Л.Кузьмук // Дошкільне виховання. – 2015. – №8. – С.14-17

5. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2005. – №8. – 239 с.

6. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №1. – С.22-25.

7. Садовенко С. Ой, весна, ой красна! Принеси мені щастя й радощі /С.Садовенко //Дитячий садок. – 2010. – №21-23. – С.34-47

8. Садовенко С.М. Формування національної культури особистості народною казкою / С.М.Садовенко [Електронний ресурс].–http://tur.kosiv.info/tourism-and-culture/334-sadovenko-s-m-formuvannja-nacionalnoji-kultury-osobystosti-narodnoju-kazkoju.html

9. Сай О. Мир-миром, пироги із сиром. Використання українського музичного фольклору на уроках музичного мистецтва / О.Сай //Шкільний світ. – 2015. − №7. – С.1-3

10. Формування національної свідомості дитини // Дошкільний навчальний заклад. – 2010. – №9 (45). – С. 30-49

УДК 373.5.016:51

О. І. Матяш, м. Вінниця, Україна / O. I. Matiash, Vinnitsa, Ukraine
matyash_27@ukr.net
Г. Д. Катеринюк, м. Вінниця, Україна / H. D. Kateryniuk, Vinnitsa, Ukraine
galina-zk@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ УЧНІВ ДО МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В УМОВАХ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

***Анотація**. У статті розглянуті можливості формування здатності учнів до математичного моделювання в умовах позакласної роботи. Виділено мету проведення позакласної роботи з математики та виокремленні її основні завдання. Розглянуто різноманітні форми позакласної роботи з математики та уточнено педагогічні принципи навчання та виховання при її проведенні. Пояснено, що позакласна робота з математики має значні можливості для формування здатності учнів до математичного моделювання. Зазначено, що формування здатності учнів до математичного моделювання має бути одним з першочергових завдань, які має ставити перед собою вчитель математики.*

У статті більш детально розглянута така форма позакласної роботи, як математичні гуртки. На основі власного досвіду гурткової роботи подані рекомендації щодо організації і проведення роботи математичного гуртка. Виокремлено одне із завдань фахової діяльності вчителя математики – розкрити учням значення навчання математики. Розкрито певні особливості власного педагогічного досвіду в організації і проведенні математичного гуртка з метою покращення умов формування здатності учнів до математичного моделювання на прикладі навчально-дослідницького проекту на тему «Геометрія і футбол». Констатовано, що розв'язування задач про футбол дозволило підвищити в учнів інтерес, мотивацію, і як наслідок ефективність вивчення математики, зокрема геометрії. У процесі виконання проекту стало зрозумілим, що зусилля вчителів математики, спрямовані на якісну позакласну роботу, мають значний вплив на мотиви та результати навчання математики учнів в школі. Зроблено висновок, що широке і системне застосування методу математичного моделювання не лише на уроках математики, а й у позакласній роботі має стати потужним засобом формування в учнів навичок використання математичних знань та умінь.

***Ключові слова:** математичне моделювання, прикладна спрямованість навчання математики, позакласна робота, математичний гурток.*

***Abstract**. The article considers the possibilities of forming students' ability to mathematical modeling in conditions of extra-curriculum work. The purpose of conducting extra-curriculum work in mathematics is singled out and its main tasks are singled out. Different forms of extra-curriculum work in mathematics are considered and pedagogical principles of teaching and education during its carrying out are specified. It is explained that extra-curriculum work in mathematics has significant opportunities for forming students' ability to mathematical modeling. It is noted that the formation of the ability of students to mathematical modeling should be one of the primary tasks that a teacher of mathematics should set.*

The article deals in more detail with such form of extra-curriculum work, as mathematical circles. On the basis

© О. І. Матяш, Г. Д. Катеринюк, 2018